

Zhh

BUDA

KÖZÉPKORI KIRÁLYI PALOTA- ÉS VÁRMARADVÁNYAIRÓL

A Várhegy déli csúcsán emelkedő egykori királyi palota-együttes nevezetes és egyik legjellegzetesebb látványa volt a fővárosnak. A Dunában tükröződő, manzárdos tornyokkal felszabdalt barokk, illetve neobarokk épülettömeg a második világháborúban kigégett, siralmas rommá lett. Még az is felmerült ekkor, hogy ne is állítsák helyre, maradjon rom, emlékeztessen a fasiszta háború borzalmaira. A palotának és a körülvevő parknak nagymértékű pusztulása lehetővé tette az épületegyüttesen belül és kívül is egy *alapos feltárás* végzését. E régészeti munka célja volt megállapítani: *mi maradt meg* a barokk palota helyén állott középkori

épületekből, a magyar királyok több századon át használt székhelyéből, udvaraiból, *Zsigmond és Mátyás* nagy híru budai építkezéseiből? (A korabeli leírások mind elragadtatással emlékeznek meg az itt látottak nagyarányúságáról, szépségéről.)

A feltárást nyomon követő építészeti tervezésnek célja volt a középkori palotamaradványokból, és az azokat körülvevő királyi várból annyit bemutatni, amennyi csak lehetséges. Ezért a hétméteres magasságú, sőt némely helyen ennél is magasabb földtöltés elhordása után, a középkori szinteken álló maradványokat *nem temettük vissza*, hanem a konzervált romok ma itt az eredeti szinteken járhatók körül.

A palota déli felében, a Szarvas térig nyúló kertet különböző építmények szabdalják fel: állt itt egy nagy méretű lépcsőrendszer — mely sehová nem vezetett — pálmaházak, kertészlak, és más építmények. Ezek mind hozzájárultak a régi térképeken nyomon követhető várrendszernek eltakarásához. A sérült építmények lebontása után mindenütt meg lehetett találni a középkori várfalakat, amelyeket ez után már csak ki kellett egészíteni ott, ahol azokat értelmetlenül megbontották. Ezzel visszaállíthatuk a középkori királyi palotát övező vár *megközelítő képét*.

Ma a látogató a vár déli csúcsát megerősítő *Déli Nagy Rondellát* és ennek *kaputornyát* találja. A rondella belsejében más színű kőcsoportok rajzolják ki az útburkolatban a megélőző állapotot, a csúcsba összefutó várfalakat és az itt állt négy-szegletes *Kelenföldi kaputorony* alaprajzát. A *magas ágyúállás* ma ismét értelmes szinten mutatja be a támadásnak fokozottan kitett vár-csúcs védelmének erősítését, ugyanitt az *Újvilág-kert kapuját* és a *Buzogány-tornyot*. A keleti oldalon azt a két vastag falat látjuk, mely a Dunára fut le, és amelyeket a szaknyelv *kortinának* nevez, és jellegzetes képük pontosan kivehető a Nürnbergi Krónika XV. századi fametszetén is, a felső támpilléres falal, és az alsó, ma *ülöfűlkés falnak* nevezett várfallal, mely előtt valamikor a király dunai flottilája horgonyzott, és ahonnan a várfal védőfolyosójára egy *lépcsőtorny* vezetett, melynek felső részét most helyreállítottuk, hogy a feltárt gótikus maradványai értelmesen bemutathatók legyenek.

A mesés középkori palotából, a XVII. században itt járt törökök útleíró, *Evljia Cselebi* „Arany Alma”-jából sajnos, csak kevés rész maradt meg, és az is nagyon töredékesen, mert a Várhegy felszínét alkotó mészkő-sziklarétegen álló falakat a XVIII. századi új, barokk-palota építése idején úgyszólván tövig lebontották. Csak azok a részek menekültek meg, amelyekre

közvetlenül ráépítettek, mint az *Albrecht-pince*, *Király-pince*, valamint az a kevés épület, ami a mészkölepény határait elhagyva, azon kívül épült, mint a királynői palotarészhez tartozó *nagyterem*, a mellette húzódó *dongaboltozatos pince-sor*, végül a *palotakápolna*. Kevés maradványát tárta fel az ásátás az egykori *István-torony* földszintjének, ennek az egész korai várrésznek, épen került viszont elő a nagyterem előtt az a *kút*, melyet Mátyás és Beatrix szépen faragott címerei ékesítenek.

Ezeket lehetett csak restaurálni, sőt a talált kőbordák, helyszínen megmaradt boltozatvállak, indítások, a számos keresztkö, ablak- és ajtókeretek faragott kövei, a nagyterem zárt erkélyének és a Király-pincében előkerült gótikus erkélynek számos faragott köve alapján részben némelyik részt vissza is lehetett állítani. Kiegészítettük a dongával fedett helyiségek beszakadt boltozatait, a vállkövekből elindított keresztboltozatokat a nagyterem első emeletén, mert mindezekre vonatkozóan *hiteles adatokra támaszkodhatunk*, ami a mai emlékvédelem elvei szerint szükséges, és a visszaállítások előfeltétele.

A nagyterem és kápolna helyreállított alsó terei ha nem is adnak képet az egykori, magas, tekintélyes gótikus épülettömegekről, mégis talán megközelítik azokat. Ezzel olyan atmoszférát igyekeznek teremteni a látogató számára, amelyben meg tud elevenedni a *Bonfinitól* és másoktól megénekelte palota hajdani képe.

Ugyanakkor a palotamaradványok és az övező várfalak között megmaradt mély, *zárt udvarok* barátságatlan ridegségét szerettük volna feloldani. E célból ide — a várfalaktól úgyis három kertre osztott terekre, a *keleti-, déli- és nyugati zárt kertbe* oly kertészeti rekonstrukciókat helyezni, amelyek itt lehettek Zsigmond és Mátyás idejében, és amelyekben tovább él, nem törik meg az az atmoszféra, amit a középkori várfalak árasztanak.

A középkori kertekkel kapcsolat-

ban szerelnők felhívni a figyelmet arra, *nem tévesztendő* össze a későbbi *barokk-keretekkel*, amelyek általában ismertek. Ilyenek a legrégebb kertes Itáliában is, talán bizonyos reneszánsz hagyományokkal, mint a firenzei Giardino Boboli, a tiveli Villa d'Este, a frascati Villa Aldobrandini stb. Középkori kertek azonban Itáliában sincsenek, csak a kolostori kertek népszerűjei őrzik ily *hagyományt*. Egyetlen kis középkori kertrekonstrukciót ismerek — a Themze melletti Hampton Court parkja egyetlen kis parcelláját. A középkori magyar kertek növényanyagára egykorú okmányok utalnak, *Lorántffy Zsuzsánna*, *Nádasdy Katalin* inventáriumai, és általában kikövetkeztethetők az ismert magyar középkori növényfélésegekből. A középkori kertek formáját pedig elárulják azok a flamand XV—XVI. századi táblaképek, amelyek a híres mesterek, a *Van Eyck* testvérek, *Rogier van der Veyden*, *Memling* festményei ugyan interieuröket ábrázolnak, de ablakaik egy-egy középkori kertrészletről árulkodnak, amelyet történelmileg, formailag hitelesen mutatnak be. Ezek a részletek gyakran ismétlődnek: a magasra felemelt virágágyak, a falak tövét kísérő keskeny virágpadok, a rózsalugas, és a virágágyak mindig geometrikus elrendezése. Ugyancsak középkori a szabályos négyzetre szerkesztett kolostorudvar. A növények fejlődésével a restaurált falak nagy felületeit a lecsüngő, és felfutó növények fogják enyhíteni.

A főváros tengelyében, a talán legpazarabb városképi látképében megnyíló Várhegyen most folyó helyreállítás elkészült részei, a vörösmárvány burkolatokkal, mahagóni borításokkal valóban méltóan helyreállított déli szárny az egykori királyi palota helyett *ma a tudományok ad szállást* máris befogadta a Fővárosi Történeti Múzeumot, mely logikusan kapcsolódik várostörténeti anyagával az évszázadokon át itt élt királyi udvar keretét alkotó falak most helyreállított maradványaihoz.

Gerő László

A helyreállított Déli Nagy Rondella

A középkori kert rekonstrukciója a déli zárt udvarban.

A gótikus nagyterem

A várfalak (Dobos Lajos felvétele)